

ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ

Штокалюк Д.

Науковий керівник – доц. Адамська З.М.

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА: ПСИХОЛОГІЧНО-ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТИ

«Пропаганда може і повинна, особливо під час війни, відмовитися від гуманізму і естетики, як би високо ми їх не цінували, так як в боротьбі народу мова йде ні про що інше, як про його буття».

Йозеф Геббельс

Різні види інформаційного протистояння використовувались протягом усієї історії людства, але особливої активності вони набувають протягом XX-XXI ст. Крім військових зіткнень, конфліктуючі сторони використовують інформаційну війну як засіб досягнення поставленої мети. Саме від актуальності дослідження психологічних аспектів означеної проблеми ми сформулювали мету цієї статті, яка полягає в теоретичному обґрунтуванні психологічних аспектів ведення інформаційної війни з використанням історичних прикладів.

Дослідженню проблеми інформаційної війни присвячені праці вчених Ю.О. Горбаня, І.Д. Горбенка, Т.Н. Джаксон, О.В. Корбан, А.І. Міночкиної, М. Петрика, В.В. Яременка та ін. Акцент на понятті та сутності психологічної складової інформаційної війни зроблено в дослідженнях Ю.О. Горбаня, І.Д. Горбенка, О.В. Корбан, А.І. Міночкиної, В.В. Остроухова, В.М. Петрика та ін.

Уперше термін «інформаційна війна» згадано в 1985 р., у Китаї. Ю.О. Горбань, аналізуючи теоретичні підходи китайських спеціалістів у сфері інформаційного протиборства, приходять до висновку, що основну роль у їх становленні відіграли погляди давньокитайського полководця Сунь-Цзи, відображені в трактаті «Мистецтво війни». Автор наводить відому цитату: «У будь-якій війні, як правило, найкраща політика зводиться до захоплення держави в цілому... Здобути сотні перемог у бою – це не межа мистецтва. Підкорити супротивника без бою – ось це вінець мистецтва» [2, с. 137].

О.В. Корбан, І.Д. Горбенко розглядають випадки використання інформаційної війни в XIX-XX ст., в роки першої та другої світових воєн, міжблокового протистояння, так званої «Холодної війни» (1945-1991 рр.) та між двома наддержавами – Сполученими Штатами Америки та Радянським Союзом [3; 5].

В.М. Петрик та І.Д. Горбенко вважають, що інформаційна війна – це форма ведення інформаційного протистояння між різними суб'єктами (державами, неурядовими, економічними або іншими структурами), що передбачає проведення комплексу заходів щодо нанесення шкоди інформаційній сфері конфронтуючої сторони й захисту власної інформаційної безпеки [4; 8].

А.І. Міночкина, стверджує, що в інформаційній війні основною зброєю є інформація, засоби масової інформації й інформаційні технології, які використовуються для широкомасштабного, цілеспрямованого і прихованого впливу на противника з метою підризу його боєготовності та боєздатності [7].

Інститут національно-стратегічних досліджень США та деякі західні експерти і вчені виокремлюють сім складових інформаційної війни: стратегія й тактика нейтралізації органів управління противника (командна війна), розвідувальна війна, електронна війна, психологічна війна, комп'ютерна війна, інформаційна війна у економічній сфері, інформаційний тероризм [5; 8].

У США активно вивчаються сутність та методи ведення інформаційної війни. Під «інформаційною війною» тут розуміють комплексний вплив на систему державного та військового управління сторони противника, її політичне та військове керівництво, який ще за мирних часів призводив би до прийняття сприятливих для США рішень, а під час ведення війни повністю паралізував би структуру управління. Початок інформаційної війни неможливо визначити точно: вона ведеться як під час бойових дій, так і в мирних умовах, і в кризових ситуаціях без офіційного оголошення. Отже, та чи інша країна може стати об'єктом інформаційного впливу, навіть не підозрюючи про це [7; 8].

Як зазначає В.М. Петрик, в інформаційній війні використовують маніпулятивні методи та прийоми нейролінгвістичного програмування, кольоровий і чорний піар. Вона може проводитись за допомогою мас-медіа, друкованих книг та преси, зрештою, в глобальній мережі інтернет [8].

Основними методами інформаційної війни Ю.О. Горбань називає блокування або спотворення інформаційних потоків та процесів прийняття рішень противника. Мета таких маніпуляцій полягає у:

- внесенні в суспільну та індивідуальну свідомість ворожих шкідливих ідей та поглядів;
- дезорієнтації та дезінформації мас;

- послабленні певних переконань, устоїв;
- залякуванні свого народу образом ворога;
- залякуванні противника власною могутністю [2].

До завдань інформаційної війни В.М. Петрик відносить:

- створення атмосфери бездуховності, негативного ставлення до культури та історичної спадщини в суспільстві конкурента чи ворога;
- маніпулювання громадською думкою й політичною орієнтацією населення держави з метою створення політичного напруження та стану, близького до хаосу тощо [8].

Дослідник вважає, що об'єктом інформаційної війни є те, на що спрямована певна діяльність, те, на що суб'єкт намагається вплинути з метою досягнення позитивного результату для себе. Головним об'єктом, на якому концентрується безпосередній інформаційний деструктивний вплив у межах заходів інформаційної війни, є громадська думка та свідомість окремої людини. Об'єкти посягань інформаційної війни В.М. Петрик поділяє на загальні, спеціальні та об'єкти розвідувальних спрямувань. На думку вченого, складовою інформаційної війни виступає інформаційна операція, тобто заходи, які вживаються з метою здійснення впливу на інформацію і інформаційні системи противника і захисту своєї інформації і своїх інформаційних систем [8].

Важливою складовою інформаційної війни, на думку Ю.О. Горбаня, виступає пропаганда, до якої належать повідомлення, які поширюються для здійснення вигідного впливу на громадську думку, провокування запрограмованих емоцій та зміни ставлення до певної ситуації або поведінки певної групи людей, безпосередньо чи опосередковано вигідного організаторам [3; 8].

І.Д. Горбенко, І.В. Долгов, Т.О. Грінченко розглядають форми проведення пропаганди:

- пропаганда способу життя (соціологічна) – натуральний показ досягнень, переваг, перспектив конкретної держави тощо;
- використання ЗМІ та друкованих наукових і художніх видань;
- коректування наявних думок, а не формулювання та створення нових («резонансна») [3].

Наведемо деякі приклади з історії України та всесвітньої історії.

Так, Т.Н. Джаксон та В.В. Яременко на прикладі міжусобиці між синами Володимира I Великого – Святополка Володимировича та Ярослава Мудрого (1015-1019 рр.), розглядають особливості застосування методів та прийомів ведення інформаційної війни, з метою отримання психологічної та військової переваги [4; 9].

Методи інформаційної війни активно використовував Ватикан з метою отримання ідеологічної основи хрестових походів. У 1071 р. турки-сельджуки розгромили візантійців при Манцикерті й захопили Антіохію, Нікею та Єрусалим. Ватикан закликав організувати перший хрестовий похід проти «невірних». Похід завершившись успіхом, хрестоносці взяли Єрусалим та відвоювали ряд територій. Проте мусульмани не змирились із втратою територій і Саладин у 1187 році відвоював Єрусалим у хрестоносців. На «Святій землі», за його наказом, на християнських храмах зняли хрести, замість них встановили півмісяць, зберігши свободу віросповідання. Папська курія цей факт приховала, заявивши, що мусульмани утискають християн, тим самим створивши ідеологічну основу для другого хрестового походу – повернення «Святої землі» християнам [1].

Активно велась інформаційна війна в роки Першої світової війни. Це робилось з метою отримання ідеологічної переваги над противниками. Не гидували нею і в роки Другої світової війни, після якої розгорілось протистояння між державами-переможцями – Радянським Союзом та Сполученими Штатами Америки, а також військовими блоками – НАТО та Варшавським договором [5].

У XX-XXI ст. інформаційну війну активно використовують Сполучені Штати Америки та Російська Федерація. До прикладу наведемо деякі факти.

США успішно використовували інформаційну війну ще у 1991 р. в контексті успішного військового розв'язання конфлікту, під назвою «Буря в пустелі» [3; 7].

У 2003 році США звинуватили Ірак у виробленні та зберіганні ядерної зброї. Мета таких звинувачень полягала в створенні ідеологічних передумов для військового вторгнення в мусульманську країну [3; 7]. На нашу думку, особливо активно використовувалась інформаційна війна перед вторгненням в Ірак у 2003 році, так званою військовою операцією «Шок і Трепет». Перед тим, у США зняли два фільми: «Гарячі голови» та «Гарячі голови – 2», в яких показали Саддама Хусейна як потенційного ворога та висвітлили його поразку.

Сьогодні інформаційне протистояння як засіб досягнення поставленої мети активно використовує Російська Федерація. Інструментом в цьому випадку виступає в основному телебачення. Інформаційна війна розгорілась у 2009 році, коли Росія почала «газову війну» та звинуватила Україну в крадіжках газу із газотранспортної системи, позиціонуючи Київ як недобросовісного партнера. Україна тоді програла війну, підписавши принизливий договір про закупівлю газу в «Газпромі» за завищеною ціною – 500 американських доларів за 1000 м³ [6].

Достатньо навести цитати сучасних політиків та представників влади Російської Федерації, які

пояснюють і факт військового втручання Росії в Україну, і «місію» та цінності, які обстоюють у Кремлі з 2014 року: «У нас ще є можливість посилити війну в Україні. Через півроку такої можливості вже не буде» [2, с. 137 [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%93%D0%BE%D1%80%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D1%8C%20%D0%AE\\$](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%93%D0%BE%D1%80%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D1%8C%20%D0%AE$)].

Ю.О. Горбань розглядає прийоми та методи, які застосовуються в інформаційній агресії проти України, та цільові групи, які стали об'єктами інформаційних атак: дезінформування та маніпулювання інформацією, пропаганда, диверсифікація громадської думки, психологічний та психотропний тиск, поширення чуток, 25 кадр [2].

Висновки. Таким чином, узагальнюючи все вище викладене, можна визначити, що сторони, які використовують інформаційну війну, мають на меті здобути перемогу з використанням інформаційної зброї та різноманітних психологічних технологій.

Ця війна, на відміну від застосування військової сили, не має фронту, не можливо визначити, коли вона почалась чи почнеться. Жертвами та об'єктами в цій війні виступають держави, народи, нації, зрештою сама людина, яка виступає в певних випадках інструментом досягнення власної мети. Засобом здійснення впливу виступає слово, яке поширюється через мас-медіа, засоби масової інформації – друковані книги, різноманітні публікації в пресі й журналах тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Всесвітня історія. Хрестові походи. Держави хрестоносців [Електронний ресурс, режим доступу – вільний]: http://pidruchniki.com/1188061840818/istoriya/hrestovi_pohodi_derzhavi_hrestonostsiv – 24.02.2017
2. Горбань Ю.О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення / Ю.О. Горбань // Вісник національної академії державного управління при президенті України. – 2015. – № 1. – С. 136-141.
3. Горбенко І.Д. Інформаційна війна – сутність, методи та засоби ведення: матеріали ювілейної науково-технічної конференції / І.Д. Горбенко, І.В. Долгов, Т.О. Грінченко. – К., 1998 – С. 36-40.
4. Джаксон Т.Н. Прядь об Эймунде / Т.Н. Джаксон // Исландские королевские саги о Восточной Европе (первая треть XI в.). – М.: Ладомир, 1994. – 256 с.
5. Корбан О.В. Сучасні інформаційні війни в мережевому он-лайн просторі: навчальний посібник / О.В. Корбан. – К.: ВІКНУ, 2016. – 286 с.
6. Кушнірук Б. Газова війна-2009: чи міг Путін шантажувати Тимошенко? [Електронний ресурс, режим доступу – вільний]: <https://www.unian.ua/politics/502546-gazova-viyna-2009-chi-mig-putin-shantajuvati-timoshenko.html> – 24.02.2017
7. Міночка А.І. Інформаційна безпека сучасного суспільства: навчальний посібник / А.І. Міночка. – К.: ВІПІ НТУУ «КПІ», 2006. – 188 с.
8. Петрик В.М. Сугестивні технології маніпулятивного впливу: навчальний посібник / В.М. Петрик, М.М. Присяжнюк, Л.Ф. Компанцева, Є.Д. Скулиш, О.Д. Бойко, В.В. Остроухов; за заг. ред. Є.Д. Скулиша. – 2-ге вид. – К.: ЗАТ «ВІПОЛ», 2011. – 248 с.
9. Повесть врем'яних літ: Літопис (За Іпатським списком) / Пер. з давньоруської, післяслово, комент. В. В. Яременка – К.: Рад. письменник, 1990. – 558 с.

Штокалюк Д.

Науковий керівник – доц. Шевченко О.М.

ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ В УЧАСНИКІВ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

14 квітня 2014 року в.о. президента України Олександр Турчинов підписав указ про початок антитерористичної операції на сході України. Одним із негативних її наслідків є виникнення в учасників бойових дій посттравматичного стресового розладу.

Метою даної статті полягає в розкритті теоретичний аналіз особливостей формування ПТСР в учасників Антитерористичної операції та описі методів діагностики ПТСР.

Дослідженням ПТСР в учасників АТО займалось низка дослідників: Н. Агаєв, І. Коваль, В. Кодрюкова, Б. Колодзін, В. Корольчук, М. Лемак, Г. Ломакіна, Л. Москалюк, М. Мюллер [1; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 10; 12].

ПТСР в учасників АТО формується під впливом стресогенних чинників – жахи війни, страх бути вбитим, пораненим, фізичне і психічне перенапруження, порушення режимів життєдіяльності, хвороби, травми і поранення, невизначеність і дефіцит інформації, незвичність ситуації, відсутність в колишньому досвіді запасу можливих відповідних реакцій. Важливе значення мають також і соціокультурний контекст, популярність війни, фактор соціальної підтримки. Усвідомлення безглуздість війни, специфічний комплекс винуватості знижує психічну стійкість і опірність щодо стресу [8, с. 48; 14, с. 116].

Різні бойові стресори поділяються на специфічні, з підвищеним рівнем стресогенності – загроза життю, і фізичній цілісності військовослужбовця, випадки загибелі товаришів по службі та неспецифічні – підвищений рівень загрози життю, тривале виконання напруженої роботи тощо [2, с. 24; 8, с. 49].